

28 במרץ 2019

עמדת אקדמיה לשוויון בנושא מעמדה של האוניברסיטה העברית כמוסד אקדמי חופשי

האוניברסיטה העברית זכתה במרכז לקיום תכנית הכשרה צבאית-אקדמית ("חבצלות") בקמפוס האוניברסיטה ובתכניותיה האקדמיות ועומדת לממש אותו בחודשים הקרובים. תנאי המרכז תוארו בתקשורת בפרוטרוט ויש בהם כדי לעורר דאגה עמוקה באשר לעצמאות המרחב וההליכים האקדמיים באוניברסיטה העברית. תכנית "חבצלות" כרוכה בהקמת מעין קסרקטין בשטח האוניברסיטה, שינוהל כבסיס צבאי שמור וחמוש בו יתגוררו החיילים ומפקדיהם, ואשר תנאי השמירה והפיקוח עליו יהיו כאלה המקובלים בצבא. מדובר בהפקעת המרחב האקדמי, או חלק משמעותי ממנו, והעברתו לשליטה צבאית, שעקרונותיה ההירארכיים מנוגדים תכלית ניגוד לעקרונות ניהולו של המרחב האקדמי. כך, למשל, יתקיים פיקוח צבאי על הנכנסים למתחם זה לצורך מתן שירותים שונים. פיקוח מעין זה יוצר מניה וביה אפליה אקדמית לפי דרישות צבאיות. הצבא יוכל, למיטב ידיעתנו, למנוע כניסה של עובדים לפי מוצאם האתני, או לפי קריטריונים ביטחוניים. אביזרי פיקוח, צילום וחימוש שיידרשו לצורך אבטחתו הצבאית של המתחם מהווים אף הם מוקד לדאגה בכל מה שקשור בהבטחת פרטיותם של הבאים בשערי הקמפוס, שפרטים עליהם ייאספו, או יימסרו על ידי האוניברסיטה, לשלטונות הצבא. אלו הן אמות מידה שאינן מקובלות במוסדות אקדמיים חופשיים, והן מטילות צל כבד על יכולתה של האוניברסיטה לקיים מרחב אקדמי חופשי ופתוח. אוניברסיטה איננה בסיס צבאי, פנימייה צבאית או מתקן אימונים צבאי, ועם כל שאיפתה של האוניברסיטה לקבל ללימודים גם חיילים במדים אין הדבר יכול להיעשות על ידי שינוי המשטר הפנימי בה ממשטר חופשי למשטר צבאי.

בנוסף, אנו למדים כי קיומה של התכנית כרוך בהתערבות צבאית נרחבת בתכניות הלימודים, תנאי העברתם, זהות המרצים/ות המלמדים בתכנית, תנאי הרישום לקורסים, ויחסי מרצים-סטודנטים. אלו הם, כמובן, תחומים אקדמיים מובהקים בהם אמורה להישמר אוטונומיה אוניברסיטאית מלאה, אולם המרכז מפר אוטונומיה זו באופן קיצוני, יותר מתוכניות רבות אחרות של הצבא המתקיימות בחסות האקדמיה, שגם הן בעייתיות ומפרות את עקרון השוויון. אם הבנו נכון, התכנית מעניקה עדיפות לחיילים הלומדים במסגרתה על פני סטודנטים "רגילים". אוניברסיטה שאין לה מדיניות כוללת לקידום של אוכלוסיות

אקדמיה לשוויון

أكاديمية من أجل المساواة

מוחלשות ומודרות, בוחרת להעניק עדיפות לתוכניות צבאיות "מצוינות", אליהן מתנקזות האוכלוסיות החזקות ביותר בישראל שהרקע הסוציו-אקונומי שלהן גבוה והנגישות שלהם להשכלה גבוהה ממילא איננה מוטלת בספק. דווקא אוכלוסיות חזקות אלה מקבלות במסגרת התוכנית עדיפות ברישום לקורסים, במגורים במעונות, ובעיצוב תכנית הלימודים. בנוסף לכך, התכנית מאפשרת למפקדים הצבאיים התערבות ביחסי מרצה-סטודנט, ובעקיפין, גם בתכני ההוראה ובחופש האקדמי של המרצים, שיידרשו להעביר לידי הצבא תכניות הוראה (סילבוסים?) בעוד מועד. כל אלו מעמידים בסימן שאלה את יחסה השוויוני של האוניברסיטה לכלל תלמידיה ומוריה, את יכולתה ונכונותה להרחיק מהם כל פיקוח והתערבות צבאית, ובסופו של דבר את ישרתה האקדמית של האוניברסיטה כמוסד שאין עליו אלא את מורא האמת בלבד.

אנו מצטרפים לדאגה של עמיתינו בחוגים שבהם ילמדו החיילים בתוכנית באשר לשינוי דרמטי באופי הלימודים. מדובר בסביבות לימודים המאפשרות, מבחינת פתיחותן לביקורת ולמחשבה חופשית, לימודים משותפים לתלמידים יהודים וערבים, אזרחים ושאנים אזרחים (תושבי ירושלים המזרחית והשטחים הכבושים), ואשר השיח המתקיים בהם אינו יכול להתקיים במסגרת האופיינית לקבוצות מגויסות. האוניברסיטה מסתכנת בשינוי אופי הלימודים בחוגים אלה ובאבדן האפשרות לביטוי ביקורתי בהן. מעמיתינו באוניברסיטת חיפה אנו למדים כי הפעלת התכנית (במתכונת מצומצמת יותר) אכן לוותה בהפרות בוטות כגון אלה. קבוצות גדולות של תלמידים במדים דחקו את רגלי הסטודנטים האחרים בהרשמה לקורסים ויצרו תנאי הרשמה בלתי שוויוניים. נוכחותה של קבוצת חיילים גדולה ודומיננטית בקורסים אלה גרמה לשינוי בחוויית הלימוד בהם ולאבדן האפשרות להתבטאות ביקורתית וחופשית במסגרתם. היו מקרים בהם הופיע מפקד התכנית בשיעור, קצין בדרגת אל"מ, ולמעשה פיקח באופן בלתי פורמלי על הנאמר בו. אלו הם תנאים בלתי נסבלים מבחינה אקדמית ונכונותן של אוניברסיטאות בישראל, לא כל שכן האוניברסיטה העברית, לאכוף אותן על מוריהן ותלמידיהן מסמנת היחלשות קריטית במעמדה העצמאי של האקדמיה בישראל. היחלשות זו אף חושפת את האקדמיה הישראלית בכלל, ואת האוניברסיטה העברית בפרט, לביקורת בינלאומית חריפה בשמם של ערכים אקדמיים המקובלים בעולם הדמוקרטי. במדינות דמוקרטיות, גם באלה שבהם מערכת החינוך כולה זוכה לסבסוד מלא של המדינה, נשמרת בהקפדה האוטונומיה של מערכת ההשכלה הגבוהה. מצב שבו שלטון וצבא קובעים את אופי הלימודים ומתערבים בתכנים לפי דרישותיהם והעדפותיהם, מוכר לנו ממשטרים אפלים.

אקדמיה לשוויון

أكاديميون من أجل المساواة

לפיכך, אנו קוראים לסנאט האוניברסיטה העברית, להתנגד לתוכנית זו ולכלל תכנית צבאית אחרת, המפקיעה את המרחב האקדמי החופשי לטובת משטר צבאי-הירארכי, ומאיימת על אמות מידה חיוניות של אוטונומיה ניהולית וחופש אקדמי מלא. אנו קוראים לאוניברסיטה העברית להימנע מאפליה בין תלמידים, מיצירת מסלולי לימודים מופרדים על בסיס שאינו רלוונטי לדיסציפלינות האקדמיות עצמן. אנו מביעים תקווה כי סנאט האוניברסיטה לא יאשר תכניות לימודים שאין בהן חופש אקדמי מלא, או שיש בהן קידום של אי-שוויון ואפליה בקרב סטודנטים ועובדים, ללא הבדל מוצא, דת, או השקפה פוליטית. אנו קוראים לאוניברסיטה שלא לכפות על תכניות לימודים, חוגים או מרצים/ות אינדיבידואליים ליטול חלק בתכניות לימודים המבוססות על הירארכיה צבאית, המנוגדת לערכי ההשכלה הגבוהה וקוראים לסגל האוניברסיטה להתנגד לכפיה זו.

אם לא תצליח הקהילה האקדמית הישראלית למנוע את קיומם של תנאים לא נורמליים שכופה מכרז "חבצלות" והם יהפכו למציאות ולשגרה יהיו לכך השלכות על מערכת ההשכלה הגבוהה כולה. אנו מקווים שלא מאוחר מדי לתקן זאת וקוראים לקהילה האקדמית בישראל להתנגד לתוכנית בכל האמצעים העומדים לרשותה.